

ADANA TEPEBAĞ'DAKİ TARİHİ YERLEŞİM DOKUSUNUN İNCELENMESİ, KORUMA SORUNLARI VE ÖNERİLER

Gülin PAYASLI OĞUZ ve Işık AKSULU*

Mimarlık Bölümü, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Dicle Üniversitesi, 21100, Diyarbakır

*Mimarlık Bölümü, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Gazi Üniversitesi, 06570, Maltepe, Ankara

gpayasli@dicle.edu.tr, aksulu@gazi.edu.tr.

(Geliş/Received: 22.04.2005; Kabul/Accepted:21.02.2007)

ÖZET

Adana Tepebağ bölgesi tarihi kent merkezini oluşturan bölgelerden biri olup, Adana'nın ilk yerleşim yeri olan Tepebağ Höyüğü'nü de içine alan, geleneksel konut dokusunu bünyesinde barındıran bir yerleşim alanıdır. 1998 yılında onaylanan Koruma amaçlı imar planı, çöküntü alanı haline dönüşen tarihi dokuyu kurtarmak için elde edilen bir plandır, plan onayı akabinde gerçekleşen 1998 depremi bu alan da yeni bir yıkım yaratmıştır.

Bu nedenle, makalede; depremden en çok hasar gören kentsel sit sınırları ile çevrelenmiş Tepebağ ve Kayalıbağ mahallesindeki geleneksel konut dokusu öncelikli olarak çalışma alanı olarak belirlenmiş ve konu, Adana il merkezi ile ilintili olması nedeniyle Adana genelinde konut oluşumu ele alınmış, çalışma alanı özelinde geleneksel konut dokusunun fiziki, sosyal ve mimari durumu detaylı olarak incelenmiştir. Konuya ilişkin literatür taramaları, alanda sosyal ve mimari analizler yapılarak birlikte değerlendirilmiştir. Tepebağ bölgesinde yapılan alan çalışmalarının değerlendirildiği analizler haritalarda renkli olarak verilmiştir. Daha sonra bölgenin koruma sorunlarına değinilmiş, bölgenin geneli ve tek yapı bazında koruma onarım önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Adana, Tepebağ , koruma, rehabilitasyon, deprem.

THE ANALYSIS OF THE HISTORICAL PATTERN AT ADANA TEPEBAG REGION – CONSERVATION PROBLEMS AND PROPOSALS

ABSTRACT

Adana Tepebağ region, is the oldest settlement of the historical part of Adana where the Tepebağ tumulus is also at the boundaries of the historical site. The aging historical-urban site that, appeared as losing their authentic characteristics and importance, is aimed to revitalize to serve the modern society needs, together with the aim of regaining the disappearing urban life and urban culture, by the preparation of the conservation plan. Conservation plan of the historic site was completed in 1998, but the chance of application could not realized due to the Adana earthquake that occur just a few mounts later, and destroyed the whole site. The Tepebağ and Kayalıbağ districts which have been severely destroyed has primarily chosen for the study area.

This article covers, first Adana settlement in general and then the comprehensive analysis and decision on conservation and rehabilitation of the area, which have been physically, functionally and / or socio-economically obsolete after the earthquake. Following the site survey that comprise the documentation of the architectural, physical and social aspects, problems and potentials of the area, evaluation and conservation decisions/proposals are given both for the historic site and each single building. Every stage of the study are given on the maps in coloured codes.

Keywords: Adana, Tepebağ, conservation, rehabilitation, earthquake.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

1950'li yıllarda Türkiye'nin sanayi sektöründe gelişmeye başlaması, ülke çapındaki tüm yerleşmelerin çok hızlı bir gelişim sürecine girmesine neden olmuştur. Adana da, bu gelişim sürecinde sanayi sektöründe ülke bazında iyi yönde gelişim kaydederken, kent bazında kendi kültürel kimliğini unutmuş ve tarihi kent dokusunu kendi haline terk etmiştir. Gelişim sürecinde el değiştiren tarihi dokunun yeni sahiplerinin ekonomik düzeyinin düşüklüğü, yoğun ticaret akışının getirdiği rantın çekiciliği ve koruma kararlarının yürütmeye yaşadığı problemler yüzünden tarihi dokular kent ölçeğinde küçük nüveler halinde kalmasını ve yok olmaya başlamasını hızlandırmıştır.

27 Haziran 1998 yılında 6.3'lük depremle Adana'nın tarihi yerleşim bölgesi, tüm sorunlarının yanı sıra bir talihsizlik daha yaşamıştır. Tarihi doku bu depremle çok büyük yaralar almıştır. Adana depreme "planlı" yakalanmıştır. Adana Koruma Amaçlı İmar Planı depremden hemen önce 1998 yılında tamamlanmıştır. Yaşanan deprem sonrasında tarihi dokunun kayıplarının tespiti açısından bu çalışmanın hazırlanmış olması büyük önem taşımaktadır.

Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin, Koruma Kurulu, Büyükşehir ve Seyhan Belediyeleri ile birlikte yürüttüğü detaylı alan çalışmaları sonucunda; Koruma Amaçlı İmar Planı 1998 yılında tamamlanmıştır. Hazırlanan bu planda daha önceden belirlenen kentsel sit sınırı daraltılmış, sadece üç bölge kentsel sit sınırı içine alınmıştır. Bu bölgelerde de 11 özel proje alanı tespit edilmiştir. Bütün proje alanları için ayrı kararlar alınmıştır. Her bölge, kendi içinde barındırdığı dinamikler doğrultusunda ve genel ile bağlantılı olarak ayrı ayrı değerlendirilmiş ve bütün veriler ışığında yeni planlama ve yapılanma koşulları belirlenmiştir.

Adana kenti tarihi dokusu 3 bölgede yoğunlaşmıştır. Tarihi ticaret ve kent merkezi olan Ulu Cami ve arastaların bulunduğu 1. Bölge, tarihi konut dokusunun ve anıtsal yapıların dağınık olarak yerleştiği Sarıyakup ve Türkocağı mahallelerinin oluşturduğu 2. Bölge ve Adana'nın ilk yerleşim yeri olan Tepebağ Höyüğü'nün bulunduğu, geleneksel konut dokusunun en fazla olduğu, geleneksel sivil konut mimarisinin en güzel örneklerine sahip Tepebağ ve Kayalıbağ mahallelerinin oluşturduğu 3. Bölge Tepebağ Bölgesidir.

Bu makale için; Adana geleneksel sivil mimarisinin; plan, cephe,...vb. gibi mimari öğelerini yansıtan yapıların yoğun olduğu Tepebağ Bölgesi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Hedeflenen amaç, kent merkezi içindeki tarihi dokunun deprem sonrası yitirdiği fiziki ve sosyal yapısını günümüz konfor koşullarına uyumları sağlanarak, korunarak yaşatılmasının sağlanmasında yararlanılacak bir belge olmasıdır. Bu makale ile; geçmişte yapılan hatalı uygulamaların gelecekte yapılacak olan koruma onarım çalışmalarına katkı sağlayamayacağını vurgulamak ve nasıl yapılması- nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yardımcı olacak bir veri oluşturulmaya çalışılacaktır.

Çalışma yöntemi olarak Adana ili tarihi dokusu ve geleneksel konut dokusu hakkındaki literatürler taranmıştır. Konuyla ilgili yapılmış çalışmalar ışığında yönelen alan çalışmaları yapılmış; mimari plan ve cephe tipolojileri hazırlanmış, alanın işlevselliği, arazi kullanımı, trafik akışı, yapıların mevcut durumu, değişmişliği, kat yükseklikleri, yapı sistemleri, alanın potansiyelleri haritalara işlendikten sonra koruma ve onarım çalışmaları için bölge ve tek yapı ölçeğinde önerilerde bulunulmuştur.

2. ADANA KENTİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ (HISTORICAL EVOLUTION OF THE URBAN ADANA)

Şehir ilk yerleşim yeri olan Tepebağ Höyüğü'nün bulunduğu alanda sürekli yeniden inşa edilerek gelişme göstermiştir. Bu gelişim Tepebağ'dan sonra; Kayalıbağ, Ulucami, Karasoku, Ali Dede, Sarıyakup ve Türk Ocağı mahalleleriyle güneye doğru yayılmıştır. Çok kere yıkılıp yeniden inşa edilen Adana Kenti'nde, düzenli imar çalışmaları Ramazanoğulları Beyliği döneminde (1352-1517) yaşanmıştır. Bugünkü birçok anıtsal yapı bu dönemden kalmadır.

Kent nüfusunun % 80'ini oluşturan Türkmen ve Yörüklerin XIX. yüzyıl ortalarına kadar konar-göçer olarak yaşamaları ve Seyhan nehri kenarındaki yapıların taşkınlarla sürekli yıkılması ve yeniden yapılması nedenleri ile Adana kent mimarisi XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar fazla gelişmemiştir.

XIX. yüzyıl sonlarına kadar dar ve çamurlu yolları, tek katlı ve kerpiçten evleri olan Adana şehri; Seyhan nehrinin ıslahı, bölgedeki pamuk üretiminin gelişmesi ve beraberindeki sanayileşme sayesinde hızla gelişme sürecine girmiştir. Bu süreç doğal olarak mimariyi de etkilemiştir. Kerpiç evlerden, daha dayanıklı ve görkemli kagir ve karkas sistemli 2-3 katlı evlerin inşasına geçilmiştir. Böylece, günümüze kadar gelebilen ve 'Geleneksel Adana Evleri' olarak adlandırdığımız bir yapı tarzı oluşmaya başlamıştır.

Adana kenti kurulduğu günden bu yana tek merkezli bir gelişim göstermiştir. Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamındaki Küçük Saat Meydanı, merkezi nokta olarak kabul edilir. Arasta ve kapalı çarşının bulunduğu alan tarihi ticaret merkezini oluşturmaktadır. Bu ticari merkezin çevresinde ise

Büyük Saat Kulesi, Ulu Cami, Yağ Cami, Ramazanoğulları Konağı ve vakıf yapıları, Mestan Hamamı gibi dini, idari ve sosyal yapılar yer almaktadır (şekil 1).

1.Ulu Camii	5.Yağ Cami
2. Ramazanoğulları Konağı ve Vakıf Yapıları	6.Büyük Saat Kulesi
3. Kapalı Çarşı	7. Küçük Saat
4. Arasta	8. Mestan Hamamı
	9. Eski Vilayet

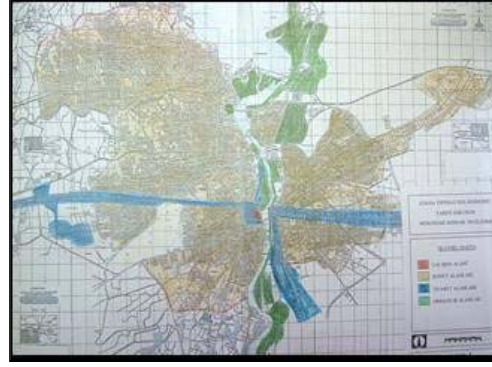
Şekil 1. Koruma amaçlı plandaki 3 kentsel sit alanı ve önemli anıtsal yapılar (Urban Site of the Conservation plan and Monumental Buildings)

Kent içi ulaşım, ticaret, iş hacmi ve ekonomik faaliyetlerin odak noktası konumundaki tarihi dokunun yer aldığı alan konumsal olarak bugün bile fiziksel ve işlevsel merkez olma özelliğini taşımaktadır. Bu özelliğin getirdiği baskı ve yoğunluk nedeniyle de geleneksel konutların çoğu özgün işlevini kaybetmiştir. Geleneksel konutların çoğunun alt katları küçük ticarethanelere dönüşürken; birçok konutun tamamı imalathane ve depo olarak kullanılmaktadır. Bütün bu işlevsel değişimler kimi zaman konutun yapım sistemini bozmuş veya değişmesine neden olmuştur.

3.ÇALIŞMA ALANININ FİZİKİ VE MİMARİ ANALİZİ (PHYSICAL AND ARCHITECTURAL ANALYSIS OF THE WORKING AREA)

3.1.Fiziki Analiz (Physical Analysis)

Çalışma alanı; Koruma Amaçlı İmar Planı'nda Abidinpaşa caddesi ile Cemal Gürsel caddesinin kesişimiyle, planın kuzey – doğu kesiminde kalan, Tepebağ ve Kayalıbağ mahallelerini de içine alan "Tepebağ Bölgesi" dir (şekil 2-3). Bölge içinde, Adana'nın ilk yerleşim noktası olan "Tepebağ Höyüğü" arkeolojik sit alanı olarak yer almaktadır.

Şekil 2. Alanın il merkezindeki yeri (Location of the study area in the city)

Şekil 3. Alanının koruma planındaki yeri (Location of the area in the Conservation plan)

Geleneksel yapılar, çalışma alanı içerisinde m² alan olarak az yer kaplamakta, Kat yüksekliği bakımından da çok katlı yapıların arasında sıkışık kalmaktadır. 1998 depreminde yapıların yıkılmasıyla oluşan boş alanlar ve yıkıntılar çalışma alanı içerisinde oldukça fazla yer kaplamaktadır.

Çalışma alanı genel olarak, ilk yerleşim yeri olan Tepebağ Höyüğü ve bu höyüğün doğal yapısı gereğince tepe ve tepeden düzlüğe inen bir topografya sergilemektedir. Alan içerisinde, gözle görülür olan eğimli sokaklar ve düzleşen alanlar nedeniyle, konutlarda da farklı çözümlere gidilmiştir. Konutların çoğunluğu 2-3 katlıdır. Alandaki tescilli geleneksel konutlar ise zemin+ara kat+normal kat yüksekliğine sahiptir. Arazinin durumuna göre yerleşimden kaynaklanan bodrum+zemin+normal kat düzenine de rastlanmaktadır (şekil 4). Çalışma alanında bulunan geleneksel yapıların çoğu tuğla yığma ya da ahşap karkas sistemle inşa edilmiştir. Bunun yanında betonarme karkas olarak inşa edilmiş yeni yapılara da rastlanmaktadır (şekil 5).

Şekil 4. Kat yüksekliği (High of the buildings)

Şekil 8. Alandaki arazi kullanımı (Land use)

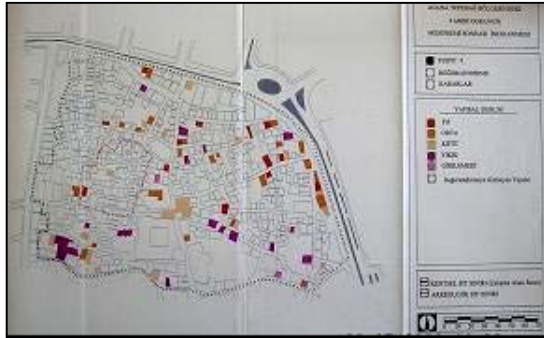

Şekil 5. Yapım sistemi (Construction technique)

Şekil 9. Alandaki ulaşım durumu (Transportation)

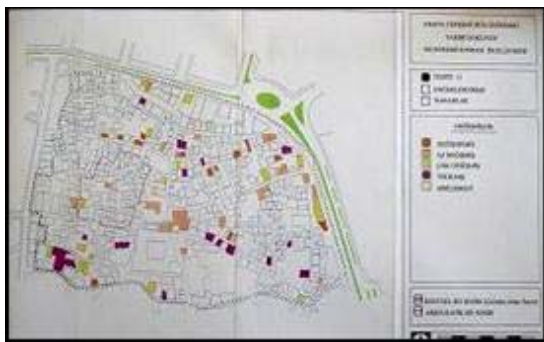
Yapılan alan çalışmaları sonucunda geleneksel evlerin yapısal durumu (şekil 6), değişmişliği (şekil 7), alandaki arazi kullanımı (şekil 8), ulaşım durumu (şekil 9), potansiyelleri (şekil 10), çevre verileri (şekil 11) haritalara işlenmiştir.

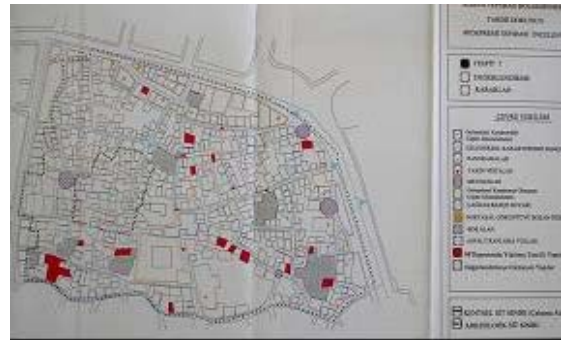
Şekil 6. Yapısal durum (Construction condition)

Şekil 10. Alanın potansiyelleri (Potentials of the area)

Şekil 7. Değişmişlik (Alteration)

Şekil 11. Çevre verileri (Environmental analysis)

3.2.Mimari Analiz (Architectural Analysis)

Plan tipleri (Plan Types)

Çalışma alanımızdaki konutların; üst kat planimetresi doğrultusunda, sofanın konumlanışına göre, plan tipleri belirlenmiştir. Bunlar; Dış Sofalı, İç Sofalı, Orta Sofalı ve Düzensiz Tipler'dir (şekil. 12).

Dış sofalı tip: Dış sofalı plan tipindeki konutların en basit örneklerinde sofanın yanlarının düşeyde açık bırakılarak sadece üstünün örtüldüğü, bazılarında sofanın sadece yan tarafları duvarla (pencereli olabilmekte) kapatılırken, bazılarında da sofaların yanları düşeyde tamamen (camekan olabilmekte) kapatılmıştır. Dış sofalı konutların genelde güney – kuzey aksında yönlendirildiği, sofanın da güneyde yer aldığı görülmektedir.

Böylece hem sofaya hem de sokağa açılan odalar kuzey – güney rüzgarlarını alırken, konutların ana kullanım mekanı olan sofalarda da, güneş ışığından faydalanma sağlanabilmektedir. Çalışma alanımızda

dış sofalı plan düzenlenmesi beş şekilde görülür; İdeal tip, Köşe tipi, Orta eyvanlı tip, Köşklü tip, L tipi.

İç sofalı tip: Bu plan tipinde sofa, iki yönden ışık görebilen ve iki yanı odalarla çevrili bir konumdur. İç sofalı konutların ön cepeleri genelde güneye yönlendirilirken, ikinci yön olarak da doğu tercih edilmiştir. Tek cepesi sağır olan konutlarda, sağır cepenin batı veya kuzeybatıya yöneltildiği, iki cepesi sağır olarak inşa edilen örneklerde ise, doğu ve batı yönlerinin kapatıldığı görülmektedir. Çalışma alanımızda iç sofalı plan düzenlemesi 2 şekilde görülür; İdeal tip, Hollü tip.

Orta sofalı tip: Bu tipin genel özellikleri sofanın ortada konumlanarak, odalar ve servis mekanları tarafından çevrelenerek merkezi bir plan şeması oluşturmasıdır. Bu plan şemasına uyan bir konut tipi mevcuttur.

Düzensiz tip: Çalışma alanımız içerisindeki yukarıda anlatılan plan tiplerine uyum sağlamayan düzenlemelerdir. Bunları da kendi içinde iç ve dış sofalı olarak alt gruplarına ayırmak mümkündür.

DIŞ SOFALI					İÇ SOFALI		ORTA SOFALI	DÜZENSİZ TIP	
İdeal Tip	Köşe Tipi	Orta Eyvanlı Tip	Köşklü Tip	L Tipi	İdeal Tip	Hollü Tipi		Dış Sofalı	İç Sofalı

Şekil 12 . Plan tipolojisi (Plan typology)

Cephe tipleri (Facade Types)

Alan içerisindeki konutlar incelendiğinde; genellikle süsleme yönünden pek zengin olmayan, 2 katlı, plan oluşumundan kaynaklanan cumbaların ve balkonların çatıyla örtüldüğünü, yer yer gösterişli kapıların olduğu görülmüştür (şekil 13).

Bütün bu oluşumlar göz önüne alınarak cephe tipolojisi oluşturulmuştur (şekil 14).

Çalışma alanındaki tescilli yapıların; ender, karakteristik ya da niteliksiz olma durumlarını belirleyebilmek için; iç, dış ve genel değerlendirme yapılmıştır. Genel değerlendirme sonucu olarak, çalışma alanındaki tescilli geleneksel yapıların % 94'ü "Karakteristik", % 6'sı "Ender" olarak kabul edilirken, alanda "Niteliksiz" yapı yoktur.

Şekil 13. Tepebağ evleri (Tepebag houses)

	CİPHEİ DÜZENLİ								CİPHEİ DÜZENLİ																									
	SİMETRİK YAPILAR				ASİMETRİK YAPILAR				ASİMETRİK YAPILAR																									
	FRANZ	FRANZ	FRANZ	FRANZ	FRANZ	FRANZ	FRANZ	FRANZ	FRANZ																									
CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ																								
											CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ															
																				CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ							
																												CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ	CİPHEİ DÜZENLİ

Şekil 14. Cephe tipolojisi (Facade typology)

4. KORUMA SORUNLARI (CONSERVATION DIFFICULTIES)

Çalışma alanının kent içindeki konumunun yarattığı; ticari merkezin odağında kalma, yoğun araç trafiği gibi problemler dolayısıyla alandaki konut dokusu

bazı koruma sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Asıl konut sahiplerinin geleneksel yapıları terk etmesi, yerini göçlerle gelen gelir düzeyi düşük kesimler için ucuz konaklama alanı haline getirmiştir. Alanın ticari merkezde kalmasından kaynaklı olarak da bazı yapıların alt katları yada tamamı mekansal

değişime uğramaktadır. Ticarethane ya da depo olarak kullanılan bu yapıların yüklenilen yeni işlevler karşısında yıprandığı bazılarının da mekan düzeninin bozulduğu saptanmaktadır. Yeni kullanıcılar tarafından yapılan yeni ve özgüne aykırı ekler, bölünmeler, hatalı onarımlar ve bakımsızlık geleneksel yapının bozulmasını hızlandırmaktadır.

98 depreminden sonra Tepebağ bölgesinde yapılan alan çalışmalarının sonucunda koruma amaçlı planındaki 53 tescilli yapı halen ayakta 21 tescilli

yapı tamamen yıkılmıştır. Tepebağ bölgesindeki yıkılmamış olan 53 tescilli yapının ise ağır, orta ya da hafif hasarlı olduğu ilgili kişiler tarafından belirlenmektedir. %25'i ağır hasarlı olan geleneksel yapılar boşaltılmıştır. Depremden geçen bu süre içerisinde depremin yarattığı hasarları onarma konusunda bir çalışma yapılmamış ve geleneksel yapılar kendi halinde bırakılmıştır. Deprem nedeniyle yıkılan veya kendi haline terk edilen ağır hasarlı geleneksel yapılar sokak silüetini bozan sorunlardandır (şekil 15).

Şekil 15 . Sokak dokusu örnekleri ve deprem sonrası yapıların durumu (Examples of street texture, and the situation after the earthquake)

Tek yapı ölçeğinde inceleme yapıldığında tuğla yığma ve ahşap karkas sistemin birlikte kullanıldığı geleneksel Adana evlerindeki malzeme bozulmaları saptanmaktadır. Dış etkenlere açık yapım malzemesinin korunamaması ve bakımsızlık nedeniyle: tuğlaların bağlayıcı malzemenin çözülmesiyle yer yer yok olduğu; ahşap malzemelerde kopmalar, kurt yenikleri, erime-çürüme, eğilme, renk değişimi; özgün üst örtü olan toprak damın bakımı yapılmadığı için bitki oluşumuyla ağırlaşarak yıkıldığı bu yüzden yapının iç mekanlarının dış etkilere direk olarak maruz kaldığı gözlemlenmektedir.

Geleneksel konutlarda oturanların yapıların onarımlarına katkıda bulunacak bir gelir seviyesinde olmadıkları, alanda yapılan sosyal anketlerle

belirlenmiştir. Koruma ve onarımın gerektirdiği finansal giderleri karşılayabilecek potansiyel yoktur. Restorasyon işlemleri için gerekli bilgiden yoksun olan konut sahiplerinin yapıları bilinçsizce ihtiyaçları doğrultusunda yaptıkları onarımları da koruma kapsamında gördükleri gene yapılan anketlerde anlaşılmaktadır. Koruma sorunlarından birisini de geleneksel evlerin onarılması gerektiğini düşünen fakat nasıl yapacağını bilmeyen yeni kullanıcılar oluşturmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (RESULTS AND SUGGESTIONS)

Mimarlık, yerel kültürün aktarılmasındaki önemli araçlardan birisidir; yaşanan dönemin sosyal ve kültürel zenginliklerini inşa edilecek yapı ile

bütünleştirerek mimari eserlerin oluşumuna olanak vermektedir. Bu eserlerin sosyal ve kültürel zenginliğin aktarıcısı olması ve bunun devamlılığının sağlanması toplumların kültürel kimliğinin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu makalede üstünde durulan konu, Adana'daki kültürel mirasımızın korunması ve yaşayan merkez olarak sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır.

Adana kentinde, tarihi doku göz ardı edilerek yeni yerleşim bölgeleri için hazırlanan nazım imar planının beraberinde getirdiği sorunların ortadan kaldırılması ve bir daha yaşanmaması için şehir planlamasında yeni ve eski doku bir arada düşünülerek planlamaların yapılması gerekmektedir. Koruma planı yeniden gözden geçirilerek tarihi doku ve yeni kentleşme alanlarının uyumlu ve geleneksele saygılı bir şekilde eski ve yeninin birlikte yaşayabileceği kentsel dönüşüm projeleri hazırlanmalıdır. Hazırlanacak kentsel dönüşüm projesi hem kentin geneline hizmet edebilecek, hem de tarihi dokunun özgünlüğünü bozmayacak şekilde planlanmalıdır.

Yapılan çalışmalar değerlendirildikten sonra alana ve tek yapıya yönelik geliştirilen öneriler aşağıda verilmiştir.

Alana yönelik öneriler:

Karakteristik yapıların çoğunlukta bulunduğu, geleneksel dokunun genel olarak korunduğu çalışma alanında, yeni yapılaşmalar tarihi dokuya zarar vermektedir. Ticari bölgenin hemen yanında yer alması yüzünden bazı geleneksel konutların alt katları ticari birimler olarak kullanılmakta bu da konutların zarar görmesine yol açmaktadır. Yapılacak olan koruma çalışması; farklı ölçekteki ayrıntılı çalışmalarla olmalıdır. Geleneksel konutlar ender ve karakteristik oluşlarına göre değerlendirilmeli, fiziksel ve görsel açıdan zararlı eklentilerden temizlenmelidir.

Çalışma alanında tarihi doku korunarak sağlıklılaştırma yapılmalı, depremden hasar gören yapıların deformasyonları giderilmeli, alanın potansiyelleri de göz önünde bulundurularak gerekli çevresel düzenlemeler ve ihtiyacı karşılayacak açık ve kapalı mekanlar geleneksel dokuya uyumlu olacak şekilde düzenlenmelidir. Tarihi doku içerisindeki bütünün parçaları olan geleneksel konutlar ise güncel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmeli ve restore edilmelidir. Yine çalışma alanı içerisinde yer alan "Çağdaş Yapılar"dan çevresel nitelikli olanların dokuyla uyumsuzlukları giderilmeli(kapı,pencere oranları gibi), niteliksiz olan çok katlı yapıların parsellerine ise ekonomik ömrü bitince, dokuya uyumlu yeni yapıların yapılması sağlanmalıdır.

1998 depreminde yıkılan geleneksel konutların yarattığı tanımsız boş alanlar görsel olarak alanı

zedelemektedir. Bu boş parsellerde; alanda geleneksel konut az algılanabildiğinden, sokak silüetinde özgün görünümlü ama arka planda alanın ihtiyaçları doğrultusunda çağdaş kullanım mekanları oluşturulacak yeni tasarımlar çözümlenmelidir.

Çalışma alanındaki geleneksel konutların asıl sahiplerinin bir kısmı, çağın ihtiyaçlarına cevap veren daha konforlu yapıları tercih ederek geleneksel yapıları terk etmişlerdir. Bir kısmı da depremden zarar gören evlerine karşılık olarak tahsis edilen afet evlerine yerleşmişlerdir. İstemeyerek de olsa evlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum da; alan içerisinde boş, virane evlerin yarattığı çirkin bir görüntüye neden olmaktadır. Boş geleneksel evlerin; bölgenin gereksinimleri doğrultusunda yeniden işlevlendirilerek alana kazandırılması gerekmektedir. Bunun için bir an önce evlerin mülkiyet problemleri halledilmeli veya ev sahibine gerekli yardım ve yöntem sağlanarak bu konuda teşvik edilmesi sağlanmalıdır.

Alandaki geleneksel konutlarda kimlerin yaşadığı ve kimlerin yaşayacağı önemli bir etmendir. Alan içerisinde yapılan sosyal anket sonuçlarına bakıldığında, burada yaşayan halkın %50'si Adana'nın yerlisi, %20'si Adana çevresindeki köylerden gelip buraya yerleşmişler. Yani çoğunluğu Adana kökenli, tarihi merkezin kısa süreli kullanıcıları değillerdir. Buna rağmen alanda yaşayan insanların gerek maddi olanaksızlıkları gerek koruma konusundaki bilgisizlikleri yüzünden geleneksel konuta bilerek ya da bilmeyerek de olsa zarar vermeleri engellenememiştir.

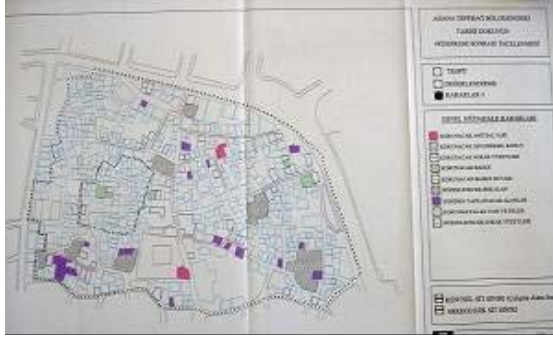
Öncelikle, çalışma alanındaki sosyal ve ekonomik yapıyı sağlamlaştırmak ve de halkın koruma konusunda bilinçlendirilmesi gereklidir. Sadece turist için koruma değil, kentli ve alanda yaşayan insanların kendi kent kimliğiyle uygun ortamda yaşamasını devam ettirmek için koruma gereklidir.

Çalışma alanı içerisindeki yolların tamamı asfalt ile kaplanmıştır. Geleneksel konut dokusuyla uyumsuz olan sokak yüzeyleri değiştirilerek özgün malzemeye(taş) kaplanmalıdır. Alanın her yerinde algılamayı zorlaştıran telefon ve elektrik direkleri kaldırılarak bu hizmetler yer altından sağlanmalıdır. Alt yapı problemleri de gerekli projeler hazırlanarak bir an önce eksiklikler giderilmelidir.

Alan içinde barındırdığı höyük ile birlikte düşünülmelidir. Arkeolojik sit sınırları içerisindeki alan boşaltılarak gerekli kazılar yapılmalıdır. Kazı sonucunda çıkanlar arkeo-park şeklinde sergilenmelidir. Arkeolojik sit sınırları içinde bulunan tescilli geleneksel yapılar ise 'taşınma' tekniğiyle alandaki boş parsellerden birine nakledilebilir.

Adana Kalesinden geriye kalan sur kalıntısı da çalışma alanı içerisinde yer almaktadır. Kalıntı, Etrafındaki gereksiz yapılar temizlenerek açığa çıkarılmalı ve sergilenmelidir.

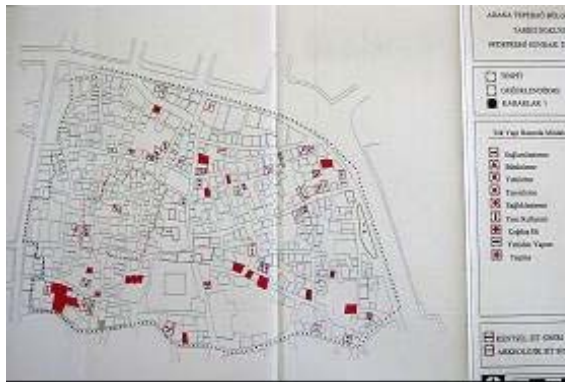
Alanın çevresindeki yoğun trafik aksları da düzenlenmelidir. (şekil 16)

Şekil 16. Alan genelinde müdahale kararları (General decisions on the environment)

Tek yapı ölçeğinde öneriler:

Dış ve iç tespit çalışmalarından sonra alandaki geleneksel konutların dokuda ender olarak görülen özelliklere ya da dokuda genel olarak görülen karakteristik özelliklere sahip olmalarına bağlı bir değerlendirme yapılmıştır. Geleneksel doku içinde işçilikleri, kat yükseklikleri, cephe ve plan tipleri ile çalışma alanına görsel olarak zenginlik katan ve çalışma alanında sayıca az olan geleneksel konutlara "Ender Yapılar", tarihi doku içerisinde diğer yapılarla plan ve cephe tipolojileri benzerlik gösteren yapılara "Karakteristik Yapılar" denilmiştir. Malzeme ve yapım teknikleriyle çağdaş, cephe ve plan tipleri değersiz yapılar da "Niteliksiz Yapılar" olarak değerlendirilmiştir. (şekil 17)

Şekil 17. Tek yapı müdahale kararları (Decisions on the single buildings)

Bu gruplamaya bağlı olarak alandaki her bir yapı grubu için farklı müdahaleler gerekmektedir. Her bir yapı kendi nitelik, potansiyel ve problemlerine bağlı olarak değerlendirilmeli ve gereken müdahaleler yapılmalıdır.

Ender Yapılar : Alanda yapılan tespit çalışmaları sonucunda 3 adet ender yapının olduğu belirlenmiştir. Bu yapıların çeşitli nedenlerden ötürü içine girilemediği için depremde ne kadar hasar gördüğü strüktürel durumunun ne olduğu tespit edilememiştir. Öncelikle oluşturulacak ekibin yapacağı hasar tespitine göre ilk etapta en çok hasar gören yapının ve sırasıyla diğerlerinin sağlamlaştırılması yapılmalıdır. Daha sonra fiziksel olarak rutin bakım ve onarımları yapılarak işlevsel olarak alana yeniden kazandırılmalıdır.

Karakteristik Yapılar : Alandaki yapıların tamamında dış değerlendirme yapılırken sadece 12 adedinde iç değerlendirme yapılabilmektedir. Bu kapsamda yapılacak olan müdahale biçimlerine göre karakteristik yapılar 2 gruba ayrılmıştır.

1. Birinci gruptaki yapılar ,sadece dış değerlendirme sonucu K olan ve hem iç hem dış değerlendirme sonucu K olan yapıları içerir. Bu gruptaki yapılar içinde yapılacak hasar tespitlerine sonucuna göre ilk etapta ağır hasarlı olanlar sonrada diğerlerinin bir an önce strüktürel durumunun iyileştirilmesi gerekmektedir. Taşıyıcı sistem özgünü ile uyumlu ve bozmayacak şekilde onarılmalı,gerekliyse yenilenmelidir. Günümüz yaşam şartlarına uyum sağlayabilmek için gerekli olan servis hacimleri ve gerekli mekanları oluşturmak için yapılacak yatay ve düşey bölünmeler, ana plan şemasını bozmayacak şekilde ve sonradan kaldırılabilir olması koşulu ile yapılabilir. Bu gruptaki yapılar uyumsuz eklerden temizlenmeli, plan ve cephe bazında özgün duruma getirilmeye çalışılmalı , bunun için daha önceki çalışmalar incelenmeli ya da alandaki diğer örneklerden yararlanılmalıdır.
2. İkinci gruptaki yapılar, iç ve dış değerlendirmenin beraber yapılabildiği konutlarda, dış değerlendirmesi K, iç değerlendirmesi N olan yapıları içerir. Bunlar, cephe bazında özgünlüğünü kısmen koruyabilmiş ama plan bazında özgünlüğünü yitirmeye başlamış yapılardır. Parseldeki konumu, gabarisi, kütlesi, cephe özellikleri ve malzemesi ile olduğu gibi korunmalıdır. Ancak yapıların iç bölümlerinde günümüz koşullarına uyum sağlayacak gerekli konfor şartlarını sunabilen yapı geneliyle uyumlu ve uygun ekler ve bölünmeler yapılabilir. Mevcut yapılanmalar ise sağlıklılaştırılmalıdır.

Yapılacak bütün bu işlemler plan kararları doğrultusunda ve gerekli yasal işlemler tamamlandıktan sonra, planlı olarak yürütülmelidir.

Çevresel Nitelikli Yapılar: Bunlar çağdaş yapım malzemesi ile yapılmış ancak gabari ve cephe oranları açısından geleneksel konutla uyumlu yapılardır. Bu değerlendirme kapsamındaki yapılarda dokuya uyumlu olmayan elemanlar uyumlu hale getirilmelidir.

Niteliksiz Yapılar: Bunlar çok katlı betonarme yapılarıdır. Bu gruptaki yapılar, ancak ekonomik ömrü bittiğinde yerine yapılacak yeni yapılar için kararlar verilebilir.

Yeni Yapılar: Alan içerisinde depremde yıkılan geleneksel ve çağdaş konutların yerlerine bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda yeni yapılar yapılmalıdır. Bu alanlara yapılacak yeni yapılar plan kararlarına bağlı olmalıdırlar. Bu yapıların yükseklikleri, ebatları ve cephe elemanları ile tarihi dokuyu zedelememesi gerekir. Böylelikle yeni yapılar sayesinde kaybolan sokak silüetleri sağlanabilecektir.

Müdahale işlemi için gereken Restorasyonlar sırasında farklı teknik çalışmalar yapılmaktadır. Alan içerisindeki geleneksel konutlara hangi restorasyon tekniklerinin uygulanması gerektiği belirlenmelidir. Bazılarında bu tekniklerin bir veya iki tanesine ihtiyaç duyulurken, bazı evlerde beş, altı hatta daha fazlasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Tepebağ bölgesi konumunun getirdiği bir potansiyele sahiptir (Seyhan nehri, Taş köprü, Sabancı Kültür Merkezi, Hilton oteli, tarihi kapalı çarşı, arastalar, gibi). Bölge eski ile yeninin birleşim noktasındadır. Bu potansiyelin yarattığı insan yoğunluğunu, geleneksel konutların yoğun olduğu iç bölgelere çekecek projeler yapılmalıdır. Geleneksel evlere pansiyon, lokanta, kafe, ... gibi işlevler verilerek sokak düzenlemeleri yapılmalı ve iç kısımlardaki boş alanlarda oluşturulacak meydançıklarla da insanların bölge içine çekilmelidir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Adana İl Yıllığı, 2000, **Adana Valiliği Yayınları**, Adana.
- Adana Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 1996, Adana.
- “Adana’da Deprem Ve Kültürel Miras”, 1998, Panel - **T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Adana Şubesi Yayınları**, Adana.
- “Adana’nın Kentsel Gelişme Sorunları Ve Koruma Amaçlı Planlama, Tasarım Uygulama Hedefleri” , 1996, Sempozyum - **T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Adana Şubesi Yayınları**, Adana.
- Adana’da Kültürel Miras Tespit, Koruma, Yaşama Kazandırma Projesi, 1999, **T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Adana Şubesi Yayınları**, Adana.
- Oral, D., 1996, “XVI. y.y.’da Adana Kentinin Fiziksel Yapısı”1, **Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Adana.
- Payaslı Oğuz, G., “Adana-Tepebağ Bölgesindeki Tarihi Dokunun 98 Depremi Sonrası İncelenmesi ve Koruma- Geliştirme Önerisi”, Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Ankara, 2002.
- Tekeli, İ., “Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler”, **T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Yayını**, Ankara, 1987.
- Tarihi Konut Stokunun Sağıklaştırılması İçin Bir Finansman Ve Örgütlenme Modeli, 1996, **T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi:7**, Ankara.
- Tarihi Çevrede Konut-Yapı İlişkileri: Ulucanlar Örneği,1996, **T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi:12**, Ankara.
- Yavuz, N., “Türkiye’de Kentleşme Ve Adana İl Merkezinde Kentleşmenin Gelişimi Üzerine Bir Araştırma”, **Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Adana, 1985.
- Yavuz, S.- Özmen, Ö., “ Gezinlerin Yüzyılların Ötesinden Gelen Sesi”, **Adana Köprü Başı**, Y.K.Y., ss. 298, İstanbul, 2000.